

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA KLASTERLI TA'LIMNING AHAMIYATI

Umarova Gulhayo Murodiljon qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim fakulteti O'qituvchisi

Xudayberganova Mohida Murotjon qizi

Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

Anatatsiya: *Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning klaster rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari o'quvchilar klasterlarining o'ziga xos ehtiyojlari va xususiyatlariga moslashtirilgan o'qitish strategiyalari, o'quv aloyihalash va o'qitish metodikalarini o'z ichiga oladi.*

Kalit so'zlar: *Klaster, kichik maktab Yoshi, pedagogic –psixologik yondashuv, qobilyat, intilish.*

KIRISH

Klaster yondashuv hamkorlik, partnyorlik tizimi orqali amalga oshiriladi, bunda ta'lim muassasalarining maqsadlari, qiziqishlari, faoliyat va imkoniyatlari mehnat bozorining barcha sub'ektlari, uning istiqbollari hamda kasbiy ta'limning xududiy boshqaruv organlari integratsiyasi asosida amalga oshiriladi.

Bu yerda asosiy pedagogik xususiyatlari:

- klaster yondashuvi o'qituvchilarga har bir klasterning o'ziga xos ehtiyojlari va qobiliyatlaridan kelib chiqqan holda individual o'quv rejalarini tuzishga imkon beradi. Bu farqlash ta'lim tayyor mos rohatlariga ta'minlaydi, qiziqishlari, va o'quvchilar ta'lim profillari.

- o'qituvchilarga turli xil o'qitish usullarini qo'llashga imkon beradigan turli xil o'quv uslublarini aks ettirish uchun klasterlar tashkil yetilishi mumkin. Masalan, har bir klasterning afzalliklari asosida ko'rgazmali qurollar, amaliy mashg'ulotlar yoki hamkorlikdagi loyihalardan foydalanish mumkin.

- o'quv dasturi har bir klaster ehtiyojlariga moslashtirilishi mumkin. Ushbu moslashuvchanlik tarkibning barcha o'quvchilar uchun mos ravishda qiyin bo'lishini ta'minlaydi, faollikni va o'rganishga ijobiy munosabatni targ'ib qiladi.

- klasterli yondashuv sub'ektlarning integratsiyasini osonlashtirib, yanada yaxlit va fanlararo ta'lim tajribasini taklif etadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarga o'rganayotgan narsalarining dolzarbligini ko'rishga yordam beradi va o'qishga ijobiy munosabatni rivojlantiradi.

- klasterlar ichidagi muntazam shakllantiruvchi baholar individual va guruh taraqqiyoti haqida tushuncha beradi. Bu ma'lumotlar o'quv o'zgarishlar hidoyat va o'quvchilar o'z vaqtida hisobot qabul ta'minlaydi.

- klasterlar turli xil ta'lim imtiyozlariga mos keladigan loyiha asosida baholash, taqdimotlar va guruh faoliyati kabi turli usullar yordamida baholanishi mumkin.

- klasterlar o'quvchilarga loyihalar va topshiriqlar ustida birgalikda ishlash imkonini beruvchi hamkorlikdagi ta'lim muhitini rivojlantirishi mumkin. Hamkorlikdagi faoliyat guruh ichida jamoatchilik va qo'llab-quvvatlash tuyg'usini rivojlantiradi.

- ta'lim texnologiyasini o'z ichiga olgan holda klasterlar ichida o'quv tajribasini oshirish mumkin. Raqamli mahalliy avlodga xizmat ko'rsatish uchun interaktiv ta'lim vositalari, multimedia resurslari va onlayn platformalardan foydalanish mumkin.

- so'rovga asoslangan o'rganishni rag'batlantirish uchun klasterlar ichidagi darslarni loyihalash va qiziquvchanlikni kuchaytiradi. Ushbu yondashuv o'quvchilarga o'quv jarayonining faol ishtirokchisi bo'lishga yordam beradi.

- sinf mashg'ulotlarini klaster doirasidagi real vaziyatlar bilan bog'lash mazmuni yanada mazmunli qiladi. O'quvchilar o'rganayotgan narsalarining amaliy ahamiyatini ko'rib, o'qishga nisbatan ijobiy munosabatni rivojlantirish ehtimoli ko'proq.

- klasterlar doirasida o'quvchilar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatish juda muhimdir. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi qo'llab-quvvatlovchi munosabatlar xavfsiz va rag'batlantiruvchi o'quv muhitiga hissa qo'shadi.

- klasterlar ichida o'z vaqtida va aniq mulohaza yuritish zarur.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning klaster yondashuvidan foydalangan holda o'qishga bo'lgan munosabatini rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari o'quvchilarni inklyuziv va qiziqarli o'quv muhitini yaratishni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar ijobiy munosabat va o'rganishga bo'lgan muhabbatni rivojlantiradigan o'quv strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Klaster yondashuvni ta'limni rivojlantirishi deganda, klaster sub'ektlarining o'zaro-va o'zini o'zi rivojlantirish tushuniladi, ya'ni "muammo ustida ishlash jarayonida" hamkorlarning (alohida qatnashchilar hamda to'liq klaster ishtirokchilarining) barqaror rivojlanishi tushuniladi⁵.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatini rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari:

- klaster yondashuvi o'qituvchilarga o'qitish usullarini har bir guruhning o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirib, tabaqalashtirilgan o'qitish strategiyalaridan foydalanishga imkon beradi.

- bu turli xil akademik darajalar va o'quv uslublarini hal qilishga yordam beradi.

- klaster yondashuviga o'quvchilarning ta'lim imtiyozlarini aniqlash va kiritish faolligini oshiradi.

- ba'zi o'quvchilar amaliy mashg'ulotlarda rivojlanishi mumkin, boshqalari esa ko'rgazmali qurollar yoki (audio) eshitish usullarini afzal ko'rishadi.

- har bir klasterni nimaga undashini tushunish o'qituvchilarga samarali motivatsion strategiyalarni ishlab chiqishda rahbarlik qilishi mumkin.

- ba'zi o'quvchilar raqobat bilan rag'batlantirilishi mumkin, boshqalari esa hamkorlikdagi faoliyatga yaxshiroq javob berishlari mumkin.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatini rivojlantirishning psixologik va pedagogik xususiyatlarining integratsiyasi.

- psixologik va pedagogik tushunchalarni birlashtirish o'rganishga bo'lgan munosabatni rivojlantirishga yaxlit yondashuvni ta'minlaydi.

- hissiy, ijtimoiy va kognitiv jihatlariga murojaat qilish bir vaqtning o'zida har tomonlama ta'lim tajribasiga yordam beradi.

- o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi mustahkam munosabatlarni o'rnatish juda muhimdir. Klasterlar ichida o'quvchilarning psixologik ehtiyojlarini tushunish o'qituvchilarga tegishli yordam ko'rsatishga imkon beradi.

- klaster yondashuvi moslashuvchan bo'lishi kerak, bu esa o'quvchilar rivojlanishi va rivojlanishi bilan tuzatishga imkon beradi.

- o'quvchilarning rivojlanayotgan ehtiyojlari asosida yondashuvni takomillashtirishga yordam beradi.

Klaster yondashuvi o'quvchilarning kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan munosabatining psixologik va pedagogik xususiyatlarini tushunish va hal qilish uchun asos yaratadi. Bu ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini va ta'lim tajribasiga imkon beradi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan munosabatni rivojlantirishning integratsiyasi psixologik, pedagogik va ijtimoiy elementlarni qamrab oladigan kompleks yondashuvni o'z ichiga oladi. Mana, munosabatni rivojlantirish integratsiyasi bilan bog'liq:

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatining psixologik integratsiyasi:

- hissiy intellektni targ'ib qiluvchi, o'quvchilarga his-tuyg'ularini tushunishga yordam beradi, mashg'ulotlar va darslarni o'z ichiga oladi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatining pedagogik integratsiya:

- har bir klasterda turli xil ta'lim uslublari, qobiliyatlari va qiziqishlarini oshirish uchun o'qitish strategiyasini amalga oshirish.

- so'rovga asoslangan ta'lim orqali qiziqish va izlanishlarni rag'batlantirish, o'quvchilarga o'quv jarayonida faol ishtirok etishlariga imkon berish.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatining ijtimoiy integratsiya:

- klasterlar ichida hamkorlikdagi o'quv muhitini yaratish, tengdoshlarning ijobiy o'zaro ta'sirini va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni rivojlantirish.

- klasterlar ichidagi munosabatlarni mustahkamlash va tegishlilik hissini oshiradi.

- o'quvchilarga ijtimoiy o'zaro munosabatlarni ijobiy boshqarish qobiliyatini oshirish va nizolarni hal qilish ko'nikmalarini o'rgatish.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatining rivojlanish integratsiyasi:

- o'quv dasturiga ijtimoiy-emotsional ta'lim komponentlarini kiritish, asosiy hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishga ko'maklashish.

- o'quvchilarning yaxlit rivojlanish sifatida jismoniy salomatlik, ovqatlanish va farovonlik bilan bog'liq tarkibni o'z ichiga oladi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatining baholash va qayta aloqa integratsiyasi:

- o'quvchilarni o'quv tajribalari haqida mulohaza yuritishga undash, ularning kuchli tomonlari va takomillashtirish yo'nalishlarini tushunishga yordam berish.

- o'quvchilarni o'quv maqsadlarini belgilash va monitoring qilishga jalb qilish va mas'uliyat hissini rivojlantirish.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatining texnologiya integratsiyasi:

- o'quv tajribasini oshiradigan va kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning raqamli savodxonlik ehtiyojlarini qondiradigan yoshga mos ta'lim texnologiyalari vositalarini birlashtirish.

- an'anaviy o'qitish usullarini to'ldirish uchun turli xil o'quv materiallarini taqdim etish.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatining doimiy takomillashtirish integratsiyasi:

- integratsiyalashgan yondashuv samaradorligini muntazam ravishda kuzatishlar va mulohazalar asosida strategiyalarni moslash.

- integratsiyalashgan yondashuvlarni samarali amalga oshirishda pedagoglar malakasini oshirish uchun doimiy malaka oshirishni ta'minlash.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatining madaniy kompetensiya integratsiyasi:

- o'quv dasturi turli nuqtai nazar va madaniyatlarni o'zida mujassamlini ta'minlash, o'quvchilarning madaniy malakasini oshirish.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan munosabatni rivojlantirishga yaxlit yondashuvni yaratishi mumkin. Ushbu integratsiya nafaqat kognitiv jihatlariga murojaat qiladi, balki har tomonlama ta'lim uchun muhim bo'lgan hissiy, ijtimoiy va madaniy o'lchovlarni ham ko'rib chiqadi. Madaniy kompetensiya integratsiyasi, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatini rivojlantirishda juda muhimdir. Bu integratsiya orqali o'quvchilar madaniy tushunchalar, qadr-qimmat qadriyatlar va inson huquqlarini o'rganib, ularni amaliy amalga oshirish orqali qadriyatli va insoniy munosabatlarni shakllantirishlari mumkin. Quyidagi jarayonlar orqali madaniy kompetensiya integratsiyasi amalga oshirilishi mumkin:

Boshlang'ich maktab yoshidagi o'quvchilarning klaster yondashuvidan foydalangan holda o'qishga bo'lgan munosabatini shakllantirishning psixologik va pedagogik xususiyatlari individual farqlarni tushunishni va o'quv strategiyalarini turli ehtiyojlarga moslashtirishni nazarda tutadi. Psixologik nuqtai nazardan, kognitiv rivojlanish, hissiy farovonlik va ijtimoiy dinamikani hisobga olish muhimdir. Pedagogik nuqtai nazardan farqlash, o'qitishning xilma-xil usullari va yaxlit o'quv dasturi markaziy rol o'ynaydi. Psixologik va pedagogik elementlarning integratsiyasi moslashuvchan, inklyuziv va qiziqarli o'quv muhitini yaratish muhimligini ta'kidlaydi. Klasterlardan foydalangan holda o'qituvchilar individual qo'llab-quvvatlashi, ijobiy hissiy tajribani targ'ib qilishi va tabaqalashtirilgan ta'limni amalga oshirishi, boshlang'ich maktab yoshidagi o'quvchilar o'rtasida o'qishga ijobiy munosabatni rivojlantirishga hissa qo'shishi mumkin. Ushbu yondashuv yosh o'quvchilarning ta'lim tajribasini shakllantirishda psixologik va pedagogik omillar bilan o'zaro bog'liq. Klaster yondashuvi (cluster approach)ning foydalanish bilan

birga, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning munosabatini rivojlantirish uchun keng qamrovli tamoyillar va strategiyalarga klasterli yondashuv asosida yosh maktab yoshidagi o'quvchilarning ish munosabatlarini rivojlantirish tamoyillarining maqsadi o'quvchilarning individual va guruh bo'lib o'rganish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini takomillashtirishdan iborat. Ushbu tamoyillarga muvofiq o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalari, tanqidiy fikrlash qobiliyatlari, hamkorlik va jamoada ishlash qobiliyatlari, o'zini tuta bilish va mas'uliyatni his qilish, fikr-mulohazalarni qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

Hech shubhasiz, ushbu tamoyillarning maqsadi o'quvchilarni yanada samarali o'rganishga va boshqalar bilan bilim almashishga o'rgatishdir. Klaster yondashuvi o'quvchilarni mavzu haqida chuqur o'ylashga va guruhda faol ishtirok etishga o'rgatadi, bu esa o'quvchilarga mavzuni yaxshiroq tushunishga va o'z fikrlarini bildirishga imkon beradi. Bundan tashqari, ushbu yondashuv o'quvchilarga guruhda ishlash va birgalikda yechim topish muhimligini aytadi. Hamkorlik va jamoaviy ish qobiliyatlari o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini va hamdardlik qobiliyatlarini rivojlantiradi, bu ularning kelajakdagi akademik va kasbiy hayotlarida muvaffaqiyat qozonishiga yordam beradi.

bo'lgan ishonchini va o'z-o'zini samaradorligini idrok etishini oshiradi va ularni hayot davomida o'rganishga undaydi. O'qituvchilarning ushbu tamoyillarni qo'llashi o'quvchilarning akademik va shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Maktabni rivojlantirishga asoslangan klaster, mazmun bo'yicha hamma yosh uchun murakkab tarkib va tashriflar tuzilgan ta'lim rejasi, darslar va boshqa materiallar bilan ta'minlangan. Klaster yondashuvi asosida kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning, ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilarining ish munosabatlarini yaxshilash uchun turli xil prinsiplarni qo'llash mumkin. Bu jarayon odatda o'quvchilarga mavzuni chuqur tushunish va ular bilan muloqot qilish imkonini berish uchun ishlatiladi.

Klasterli yondashuv o'quvchilarning faol ishtirokini talab qiladi. Har bir o'quvchi o'z fikrlarini baham ko'rishga va boshqalarning fikrlarini tinglashga undash kerak. Bu yondashuv o'quvchilarga bir-biri bilan hamkorlik qilish va jamoa bo'lib ishlashni o'rganish imkonini beradi. Bu ularning ijtimoiy ko'nikmalarini yaxshilaydi va birgalikda ishlashning muhimligini tushunishga imkon beradi. O'quvchilar o'z fikrlarini bildirishlari va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishlari kerak. Bu ularning muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini yaxshilaydi. Klaster yondashuvi o'quvchilarni o'z bilimlari uchun javobgar bo'lishga o'rgatadi. Bu ularning o'zini tuta bilish va mas'uliyat hissini rivojlantiradi. O'quvchilarning o'qishlari va hissalarini muntazam ravishda fikr-mulohazalarni olishlari kerak.

Klaster yondashuvidan foydalangan holda o'quvchilarning ish munosabatlarini yaxshilash uchun qo'llanma bo'lishi mumkin. Har bir o'quvchi har xil bo'lganligi sababli, ushbu tamoyillarni amalga oshirish va o'quvchilar ushbu jarayondan maksimal darajada foydalanishlarini ta'minlash uchun o'qituvchining roli juda muhimdir. O'qituvchi jarayonni boshqarishi, o'quvchilarga rahbarlik qilishi va ularning har biri o'z imkoniyatlaridan unumli foydalanishini ta'minlashi kerak.

Klasterli yondashuv asosida boshlang'ich maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatini shakllantirish quyidagi tamoyillarni o'z ichiga oladi. Ta'limni

individuallashtirish o'quvchilarning qiziqishlari, ehtiyojlari va qobiliyatlari har xil. Klaster yondashuvi umumiy qiziqish yoki tayyorgarlik darajasiga ega bo'lgan o'quvchilar guruhlarini yaratishni o'z ichiga oladi, bu esa o'quv materialini har bir o'quvchining individual ehtiyojlariga yanada samaralik imkon beradi. Rag'batlantiruvchi ta'lim muhitini yaratish o'quvchilarni o'qishga ilhomlantiradigan va rag'batlantiradigan ta'lim muhitini yaratish muhimdir. Bunga qiziqarli va amaliy vazifalar, o'yin elementlaridan foydalanish, texnologiyalardan foydalanish va o'quvchilarni faol jalb qilishga yordam beradigan boshqa usullar kirishi mumkin. Hamkorlik va klaster yondashuvi o'quvchilar hamkorlik qilishi, fikr almashishi va muammolarni birgalikda hal qilishi mumkin bo'lgan kichik guruhlarda ishni tashkil qilishni o'z ichiga oladi. Bu muloqot ko'nikmalarini, ijtimoiy o'zaro ta'sirni va o'zaro yordamni rivojlantirishga yordam beradi. Faol va amaliy ta'lim boshlang'ich sinf o'quvchilari faol ishtirok etish va amaliy mashg'ulotlar orqali bilimlarni yaxshiroq egallaydilar. Klaster yondashuvi loyiha ishi, tadqiqotlar, o'yinlar, tajribalar va boshqa faol faoliyat shakllari kabi turli xil ta'lim usullari va shakllaridan foydalanishni o'z ichiga oladi.

REFERENCES:

1. Umarova Gulhayo Murodiljonovna. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiruvchi texnologiyalar // American Journal of Interdisciplinary Research and Development. Volume 09, Oct., 2022. pp. 210- 224.
2. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va intergatsiya kitobi . Toshkent "VORIS-NASHRIYOT" 2013
3. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Zulayho Jabborova Mansur qizi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish // —Ustozlar uchun fidoyi va jonkuyar pedagoglar jurnali. 34-son, 1-to'plam, dekabr, 2022. 8-12 b.
4. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, D.O.Ximmataliyev. O'smirlarda vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishning usullari va vositalari // —Ustozlar uchun fidoyi va jonkuyar pedagoglar jurnali. 34-son, 1-to'plam, dekabr, 2022. 13-23 b.
5. Umarova Gulhayo Murodiljanovna. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishni klasterli yondashuv asosida rivojlantirish // —Pedagogs international research journal. Volume-21, Issue-2, November, 2022. Pp.7-10.
6. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Qayumho'jayeva Fazilat Dilshod qiz. Kichik maktab yoshidagi o'qishga bo'lgan munosabati // -Journal of integrated education and research. Volume 2, ISSUE 1 January 2023. pp 150-154.
7. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Rasulova Arofat Zafarjon qizi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni aniq fanlarga qiziqishini oshirish metodikasi // -Conferencea virtual international. ARTICLES 2023. march pp 163-172.
8. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Xamraqulova Orasta Alisherv qizi. Inklyuziv ta'lim va uning bugungi kundagi rivojlanishi // Conferencea; 2022; 9th I CARHSE - england decabr 108-111.